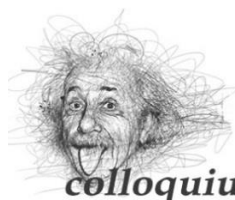

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

Historical sciences
Pedagogical sciences
№12(64) 2020
Część 3

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №12 (64), 2020

Część 3

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, docent wydziału dyscypliny inżynierii ogólnej wydziału inżynierii i technologii państwowej akademii rolniczej w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorski w Bydgoszczy, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny Ukrainy „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan

    SlideShare

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydrukowano w «Chocimska 24, 00-001 Warszawa, Poland»

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

HISTORICAL SCIENCES

Сильва В.А.

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ ЖЕНЩИН В МУСУЛЬМАНСКИХ СТРАНАХ 5

Silva V.A.

PECULIARITIES OF LEGAL STATUS OF WOMEN IN MUSLIM COUNTRIES 5

Хрящевська Л.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЕТНОГЕНЕЗУ, ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА АНТРОПОЛОГІЧНИХ

ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНЦІВ НА РУБЕЖІ XIX – XX ст. 7

Hryashchevskaya L.M.

THEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF ETHNOGENESIS, PSYCHOLOGICAL

AND ANTHROPOLOGICAL FEATURES OF UKRAINIANS AT THE BORDER OF THE XIX - XX CENTURIES 7

PEDAGOGICAL SCIENCES

Арбузова Н. В., Кушнарёва С. Е.

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ 12

Arbuzova N. V., Kushnaryova S. E.

INCLUSIVE TEACHING OF FOREIGN LANGUAGES IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION 12

Ашурбаева Р.К.

ИНТЕГРАЦИОННЫЙ ПОДХОД В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ 14

Ashurbaeva R.K.

INTEGRATION APPROACH IN EDUCATION SYSTEM 14

Бабаян Ю.О., Неведомова Т.С.

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ

МОЛОДІ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ 17

Babaian Yu., Nevedomova T.

MODEL OF FORMING PROCESS OF MOTIVATIONAL READINESS

TO DEFEND THE MOTHERLAND IN STUDENT YOUTH 17

Багданова О.Б.

К ВОПРОСУ О РАЗВИТИИ НАВЫКОВ АННОТИРОВАНИЯ ТЕКСТОВ

НА ИНОСТРАННОМ ЯЗЫКЕ У СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВОГО ВУЗА. 19

Bagdanova O.B.

TO THE QUESTION OF THE DEVELOPMENT OF SKILLS OF ANNOTATION

OF TEXTS IN A FOREIGN LANGUAGE AT STUDENTS OF A NON-LANGUAGE UNIVERSITY. 19

Гребенникова Н.Л., Гадельшина А.А.

РАЗВИТИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ПОСРЕДСТВОМ

РЕШЕНИЯ НЕСТАНДАРТНЫХ ЗАДАЧ ПО УЧЕБНИКАМ МАТЕМАТИКИ И. И. АРГИНСКОЙ 20

Grebennikova N.L., Gadelshina A.A.

DEVELOPMENT OF LOGIC THINKING OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF SOLVING

NON-STANDARD PROBLEMS ON TEXTBOOKS OF MATHEMATICS OF ARGINSKAYA I. I. 20

Гребенникова Н.Л., Гадельшина А.А.

РАЗВИТИЕ ЭЛЕМЕНТАРНЫХ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ

ЧЕРЕЗ ИГРОВУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ПЕРВОЙ ГРУППЕ РАННЕГО ВОЗРАСТА (1-2 ГОДА) 23

Grebennikova N.L., Gadelshina A.A.

DEVELOPMENT OF ELEMENTARY MATHEMATICAL REPRESENTATIONS THROUGH

PLAYING ACTIVITIES IN THE FIRST GROUP OF EARLY AGE (1-2 YEARS) 23

Драчук В., Копчук Т., Щудрова Т., Горошко О., Коротун О.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЯКІСТЬ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ 25

Drachuk V., Kopchuk T., Shchudrova T., Goroshko O., Korotun O.

THE IMPACT OF INFORMATION TECHNOLOGIES ON THE QUALITY OF MEDICAL EDUCATION 25

Исламгулова Г.Ф. РАЗВИТИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВУЗА В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ	28
Islamgulova G.F. DEVELOPMENT OF THE UNIVERSITY TEACHER IN THE SYSTEM OF QUALIFICATION TRAINING	28
Рютина Л.Н., Исмаилова Л.А. ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СРЕДСТВ И МЕТОДОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРИКЛАДНОЙ ПОДГОТОВКИ	30
Rutina L.N., Ismailova L.A. EFFECTIVE USE OF TOOLS AND METHODS OF VOCATIONAL AND APPLIED TRAINING.....	30
Аршинник С.П., Лысенко В.В., Костенко Е.Г. ОБРАБОТКА И АНАЛИЗ ДАННЫХ ПОИСК ПРИОРИТЕТНЫХ ИСПЫТАНИЙ ДЛЯ КОМПЛЕКСА ГТО ШКОЛЬНИКОВ	32
Arshinnik S., Lysenko V., Kostenko E. DATA PROCESSING AND ANALYSIS SEARCH FOR PRIORITY TESTS FOR THE GTO COMPLEX FOR SCHOOLCHILDREN	32
Иванова Н.В., Косякова И.А. ДИАГНОСТИКА ПРОИЗНОШЕНИЯ ШИПЯЩИХ ЗВУКОВ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА СО СТЁРТОЙ ДИЗАРТРИЕЙ	34
Ivanova N.V., Kosyakova I.A. DIAGNOSTICS OF THE PRONUNCIATION OF SIBILANT SOUNDS IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN WITH DYSPHATHRIA	34
Кужакова Р.Г. ОПОРНАЯ ШКОЛА КАК КООРДИНАТОР СЕТЕВОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ	36
Kuzhakova R.G. BASIC SCHOOL AS A COORDINATOR OF NETWORK INTERACTION OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	36
Якушева В.В., Куликова М.С. ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ФОНЕМАТИЧЕСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ СПОСОБНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С БИЛИНГВИЗМОМ.....	39
Yakusheva V.V., Kulikova M.S. THE EXPERIMENTAL STUDY OF BILINGUAL PRESCHOOL CHILDREN'S PHONETIC ABILITIES.....	39
Лисицкая-Савина Т.П., Золотова А.С., Гребенникова Н.Л. ОБУЧЕНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ РЕШЕНИЮ НЕСТАНДАРТНЫХ ЗАДАЧ АРИФМЕТИЧЕСКИМ МЕТОДОМ	41
Lisitskaya-Savina T.P., Zolotova A.S., Grebennikova N.L. TEACHING YOUNGER SCHOOLCHILDREN TO THE SOLUTION OF NON-STANDARD PROBLEMS BY THE ARITHMETIC METHOD.....	41
Лисицкая-Савина Т.П., Хамитова Л.И., Гребенникова Н.Л. РАЗВИТИЕ ЭЛЕМЕНТАРНЫХ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕЙ ГРУППЫ (3-4 ГОДА) НА ОСНОВЕ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	43
Lisitskaya-Savina T.P., Khamitova L.I., Grebennikova N.L. DEVELOPMENT OF ELEMENTARY MATHEMATICAL REPRESENTATIONS IN CHILDREN OF THE JUNIOR GROUP (3-4 YEARS) BASED ON THE GAME ACTIVITY	43
Гребенникова Н.Л., Маленкова С.В. ФОРМИРОВАНИЕ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ВРЕМЕНИ И ЕГО ИЗМЕРЕНИИ	45
Grebennikova N. L., Malenkova S. V. FORMATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IDEAS ABOUT TIME AND ITS MEASUREMENT.....	45
Tarnavska S., Prunchak N. THE USE OF CASE-METHOD IN THE FORMATION OF CLINICAL THINKING OF MEDICAL UNDERGRADUATES TO ELIMINATE MEDICAL ERRORS	47

Тюльпа Т.М.

ОРГАНІЗАЦІЯ Й МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....49

Tyulpa T.M.

ORGANIZATION AND METHODOLOGY OF CONDUCTING A PEDAGOGICAL EXPERIMENT
ON THE FORMATION OF THE SOCIAL COMPETENCE FORMATION OF INTENDED SOCIONOMIC SPECIALISTS.....49

Утамуродова Ш.М.

ВЗГЛЯД НА ІСТОРІЮ ТЕАТРАЛЬНОГО ІСКУССТВА 52

Utamurodova Sh.M.

A LOOK AT THE HISTORY OF THEATER ART 52

Chaplygina A.V.

THEORETICAL BASIS OF AN INTEGRATIVE PRACTICE-ORIENTED TECHNOLOGY TO FORM OF PROFESSIONAL SELF-
DETERMINATION OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL CLUSTER «SCHOOL - UNIVERSITY – ENTERPRISE».....54

Гребенникова Н.Л., Шураськина М.С., Матвеева Л.Г.

МАТЕМАТИКА НА СТРАНИЦАХ КНИГ ЛЬЮИСА КЭРРОЛЛА.....56

Grebennikova N.L., Shuraskina M.S., Matveeva L.G.

MATHEMATICS ON THE PAGES OF BOOKS BY LEWIS CARROLL 56

Крылова Е.В., Трусова К.С.

К ВОПРОСУ ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ПОВЕСТВОВАТЕЛЬНОЙ РЕЧИ У ДОШКОЛЬНИКОВ С ЗАДЕРЖКОЙ
ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ 58

Krylova E.V., Trusova K.S.

TO THE QUESTION OF THE FEATURES OF A NARRATIVE SPEECH PRESCHOOLERS WITH A DELAY OF MENTAL
DEVELOPMENT.....58

Гриценко А.

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ І ПОСІБНИКІВ ЯК МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ 60

Hrytsenko A.

FEATURES OF electronic textbooks and e-learning guides as a multimedia tool 60

УДК 94(477)

Хрящевська Л.М.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Миколаївський національний університет імені
В.О. Сухомлинського,*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>

DOI: [10.24411/2520-6990-2020-11796](https://doi.org/10.24411/2520-6990-2020-11796)

**ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЕТНОГЕНЕЗУ, ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА
АНТРОПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНЦІВ НА РУБЕЖІ XIX – XX СТ.**

Hryashchevskaya L. M.

*candidate of historical sciences, associate professor of department to history, Mykolaiv national university
to the name of V. O. Sukhomlynskyho*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>

**THEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF ETHNOGENESIS, PSYCHOLOGICAL AND
ANTHROPOLOGICAL FEATURES OF UKRAINIANS AT THE BORDER OF THE XIX - XX
CENTURIES**

Анотація.

Розглянуто теоретичні підходи видатних українських вчених до вивчення етногенезу, психологічних та антропологічних особливостей українського народу.

Abstract.

Theoretical approaches of outstanding Ukrainian scientists to the study of ethnogenesis, psychological and anthropological features of the Ukrainian people are considered.

Ключові слова: *тенденції, етнологічна наука, концепція, етногенез, етнічність, антропологічні та психологічні особливості, ознаки, праця.*

Keywords: *tendencies, ethnological science, concept, ethnogenesis, ethnicity, anthropological and psychological features, characteristics, work.*

Однією з найбільш вагомих тенденцій розвитку етнологічної науки у XIX ст. був її тісний зв'язок з археологією та стародавньою історією народів світу. Домінування еволюціоністської концепції, з її уявленнями про пережитки давніх вірувань у духовній культурі традиційного суспільства, призводило до того, що етнологічні факти розглядалися насамперед як джерело пізнання віддаленого минулого. Якравим проявом цієї тенденції розвитку етнології в Україні стали праці М. Костомарова,

І. Нечуя-Левицького, М. Сумцова тощо. Треба зазначити, що не в усіх етнологів акцент на застосуванні ретроспективного методу викликав захоплення. Так, О. Пипін дорікав сучасній йому етнографії тим, що «вона кинулася в археологію, ніби сучасний побут заслуговує на увагу тільки тому, що він становить інтерес для археології, а не просто тому, що він важливий для нас як сучасний народний побут. Дійшло до того, що етнографія, яка розроблялася у такому вигляді, почала втрачати

весь інтерес для людей серйозних, які, звісно, шукали у ній не самих лише слідів поклонінню Перунові» [1].

Водночас, і сама археологія у другій половині XIX ст. демонструвала прагнення якнайтісніше зблизитися з етнологічною наукою, що проявилось, зокрема, у формуванні палеоетнологічного напрямку досліджень. Поняття палеоетнологія було запроваджене у науковий обіг на поч. 1860-х рр. французьким природознавцем та археологом Г. Де Мортіл'є на протигагу тодішній академічній французькій археології, що сприймалася здебільшого як галузь історії мистецтва. Г. Де Мортіл'є, який активно пропагував застосування в археології методів природничих наук та еволюціоністських підходів, намагався розширити об'єкт археологічного дослідження. У його розумінні палеоетнологія сприймалася як етнографія давніх суспільств. Вихідним принципом палеоетнології було уявлення про первинну єдність людини й природного середовища, самоорганізацію людей за їхніми фізичними властивостями, невинний прогрес, який вивів людину з тваринного стану й перетворив на соціальну та культурну істоту тощо.

Для вітчизняної науки другої половини XIX ст. однією із найбільш актуальних була проблема походження українського народу, його етногенезу та соціокультурних особливостей. З огляду на це, етнологи зосереджували свою увагу на вивченні етнопсихологічних та антропологічних особливостей українського народу, а також на питанні самої природи етнічності та її історичного коріння.

Підвалини теоретичного осмислення проблем етнічності були закладені Миколою Костомаровим у праці «Дві руські народності», присвяченій питанню взаємних стосунків українців та росіян, а також порівняльному аналізу цих етнічних груп. У вступній частині до роботи М. Костомаров викладає теоретичні положення, на яких побудована його робота. Він, зокрема, зазначає, що народи один від одного відрізняються насамперед культурними та антропологічними властивостями, а саме зовнішнім виглядом, побутом, звичаями, способами господарювання, мовленням. Однак усе це є лише зовнішніми проявами того, що М. Костомаров називає духовною сутністю народу. Самосвідомість народу, на думку дослідника, виражена у літературній творчості [2]. Наприкінці статті М. Костомаров робить важливу ремарку, підкреслюючи, що народ «довго й завжди зберігає заповітні звички й властивості своїх прабатьків» [2]. Таким чином, у своєму розумінні природи етнічних явищ М. Костомаров стояв загалом на позиціях представників романтизму, які ключову роль відводили народному духові, вираженому у словесності. Однак український учений в цілому раціонально дивився на народний дух, не вважаючи його чимось сталим і незмінним. Так, М. Костомаров віддає належне географічним факторам, які впливають на формування народів та відмінностей між ними, контактам між народами й зовнішнім запозиченням, а також фактору рівня культурного розвитку народів. За його поглядами,

народи нижчі за рівнем культурного розвитку легше засвоюють елементи більш розвиненої культури й швидше адаптуються до зовнішніх умов, змінюючись під їхнім впливом.

Ідеї М. Костомарова отримали подальший розвиток у працях видатного українського ученого, одного з фундаторів вітчизняної історичної науки Володимира Антоновича, науковий світогляд якого сформувався під впливом західноєвропейського раціоналізму та позитивізму [3, с. 85]. В. Ульяновський зазначає, що В. Антонович був послідовником еволюціонізму, що відбилося на його суспільно-політичних поглядах [4, с. 14]. Інші дослідники підкреслюють, що у своїх наукових працях В. Антонович широко застосовував історіографічний підхід, який став для нього методом досліджень: «Вчений не лише виступав популяризатором історичних знань (редагував книги, антології джерел з української історії, читав лекції), а й в історіографічних студіях, численних рецензіях пропагував праці з минулого України, знайомив читачів з творчими досягненнями дослідників і тим самим залучав їх до історії історичної науки» [5, с. 64]. В. Антонович широко застосовував регіональний підхід у своїх дослідженнях. Ученого вважають фундатором історичної регіоналістики, який велику увагу приділяв безпосередньому археологічному, історичному й народознавчому дослідженню більшості історико-географічних земель України [6]. Важко не погодитися з О. Кіяном, який підкреслює, що залучення наукової спадщини Антоновича в царині історичної географії поглиблює перспективу аналізу положень щодо української етнічної ідентичності в східноєвропейському історичному просторі.

На важливості етнонаціонального аспекту праць Володимира Антоновича наголошує В. Білодід. На його думку, В. Антонович «дивився на історію крізь призму етнології ... Етноцентризм - осереддя етнонаціоналізму Антоновича та його філософії історії. Він - фундатор методології осягнення саме етнонаціональної істоти історичних процесів і, на цій основі, - бачення історії народу як етнонаціональної історії. ... Один народ не може замінити інший, в кожного своє місце, своя місія, призначення в організмі людства, своя вісь, словом - своя "провідна ідея нації"» [7].

Власне етнологічній проблематиці присвячена праця В. Антоновича «Три національні типи народні», яка була видана під псевдонімом Низенко у львівському щорічнику «Правда» за 1888 р. Дана праця присвячена порівняльній характеристиці українців (русинів), поляків та росіян (москалів). В. Антонович одним із перших серед українських дослідників звернувся до теоретичних проблем етнічності. Відповідно до стану розвитку тогочасної етнологічної науки, дослідник не відокремлював поняття «етнос» та «нація». В іншій своїй роботі В. Антонович розрізняє державно-національне та етнографічне розуміння нації. Перше притаманне французько-російській традиції, згідно якої «народність - це те, що складає державу». З етнографічної ж точки зору, нація й національність «виробляється самою природою, а не державою» [8].

Володимир Антонович розглядає націю як групу людей, «рідних і близьких між собою», за сучасною прикметою, якими одна група людності відрізняється від цілого ряду інших груп. Такими прикметами В. Антонович вважає «натуру, хист, вдачу, дотеп, вдатність, темперамент». При цьому він відкидає важливість мови як фактору національної ідентичності, адже «і давніше були, і тепер єсть нації з такою безталанною історією, що власну мову втрачали і переняли чужу, а проте, національність свою задержали та все почувають себе і вважають за нарід, цілком окремий від інших» [9].

Оригінальність підходу В. Антоновича проявилася у тому, що він відрізняє ті характерні нації, які є вродженими, а також ті, що «з'явилися і виростили на ґрунті перших не самі по собі, а вироблено їх історією нації, її культурою і історичним вихованням». Далі, порівнюючи у роботі українців, поляків та росіян, В. Антонович визнає їхню належність до макроетнічної спільноти слов'ян, однак зазначає, що «від впливу і примусу всяких обставин - географічних, історичних і інших, вони так порізнялися між собою, що тепер мають більше різного, свого власного, аніж схожого, однакового, спільного».

До вроджених рис нації дослідник відніс антропологічні ознаки, такі як довжина черепа, будова тулубу, пігментація тощо. В. Антоновичу був доступний обмежений порівняльний матеріал: лише кілька робіт польських та німецьких авторів, присвячених фізичній антропології українців та поляків. Стосовно російського матеріалу дослідник зауважує, що росіяни «над своєю антропологією не турбуються ще досі».

Значно більшу увагу Володимир Антонович приділяє тій частині етнології, «що працює, аби вияснити функціонування системи нервової якого-небудь народу, себто працює над інервацією народньою». Дослідник подає характеристику трьох народів, яких він аналізує. Так, за його спостереженнями, росіянам притаманний флегматичний темперамент, не чутливий до зовнішніх подразників. Це визначає різкість, прямоту і «грубіянство» у спілкуванні представників цього етносу, практичність, схильність до насильства, авторитарні тенденції у суспільних відносинах, незаперечне слідування авторитетам, дріб'язковість у питаннях релігійної обрядовості, безкомпромісність у політичних поглядах, хист до природничих та технічних наук. Поляки, на думку В. Антоновича, виступають носіями сангвінічного темпераменту, дуже чутливого до зовнішніх вражень. Полякам притаманне намагання справити враження на оточуючих, перебільшена любов'язність у спілкуванні, конфліктність у сімейних відносинах, аристократизм, релігійна нетерпимість, схильність до абстрактної філософії та історії. Українці, за переконаннями В. Антоновича, належать до типу меланхоліків. Вони схильні до ліризму, уникання сімейних конфліктів, замкненості у спілкуванні. Українцям притаманне тяжіння до демократизму та рівноправ'я, правдивості, аналізу та скептицизму. Найбільший хист укра-

їнці демонструють до гуманітарних наук: права, історії культури, літератури, політичної економії тощо.

Звертаючись до аналізу мистецтва трьох народів, В. Антонович вважає його вторинним. Польські архітектура та живопис, на його думку, не відрізняються від західноєвропейських. У російському мистецтві сполучаються насамперед європейські, азійські та фінські впливи. Українське ж мистецтво, хоч і сформувалося на візантійському ґрунті, але виробило свій унікальний стиль, з притаманною йому широкою фантазією, ліричністю та вираженим смаком. Привертає увагу характеристика, яку В. Антонович дає народним танцям: якщо польські танці мають воєнне або релігійне походження, то українські «трохи не всі любовного виходу». Стосовно ж російських, В. Антонович пише, що «справді це не танці, а всякі викрутаси, зовсім вільні і які завгодно».

Завершує свою роботу В. Антонович аналізом етичних імперативів трьох народів. На його думку, «українець вважає за етичне все те, що *справедливо*. У великоруса виступний етичний пункт *сила*; він попереду усього звертає увагу на те, чи *факт* дужий, чи не дужий. У поляків виступний пункт - *приємність, любовість*: коли який-небудь факт прийнятний - він повинен бути, а прикрий - не повинен».

В цілому, слід зазначити, що праця В. Антоновича «Три національні типи народні» є радше публіцистичним твором, у якому відбилися власні етнічні преференції автора. Чітко простежується вплив робіт М. Костомарова, до аналізу яких В. Антонович звертався як історіограф [10]. Водночас, у даній праці простежується цілісна концепція етнологічних поглядів В. Б. Антоновича. Вважаючи нації природним, споконвічним або принаймні дуже давнім явищем, В. Антонович водночас наполягав на тому, що визначальним чинником їхнього розвитку є історичний процес. У цьому простежується вплив на погляди дослідника пануючої на той час концепції еволюціонізму. Разом із тим, учений надає суттєвої ваги зовнішнім впливам та етнокультурним контактам, а також в цілому наполягає на унікальному шляху кожної етнонаціональної спільноти. В цьому принципова відмінність його поглядів від концепції еволюціонізму. Особливістю поглядів В. Антоновича є його ствердження психологічної природи нації, визначального впливу національного характеру. Згодом в українській історіографії ідея психологічної природи нації була найбільш плідно розвинена у 20-ті рр. ХХ ст. В. Старосольським. Останній на відміну від В. Антоновича бачив основу нації в стихійній волі, спільності інтересів та ідеях, а не в об'єктивних ознаках, таких як ментальність чи антропологічні особливості [11].

Особливе місце серед досліджень теоретичних питань етнології в українській науці займає Михайло Драгоманов, до фольклористичних праць якого ми зверталися вище. Сам себе М. Драгоманов відносив до «космополітичного, порівняльного напрямку» в науці, до якого, на його думку, наукові

кола патріотично налаштованої української інтелігенції ставилися вороже. У свою чергу, М. Драгоманов закликав українських дослідників ширше звертатися до порівняння історичного шляху формування українського народу та його культури з іншими народами Європи та світу, а також використовувати здобутки новітньої європейської історіографії: «українське письменство й наука про Україну мусять перш усього обновились, приставши до тих методів і напрямків, котрі тепер творять силу письменського й наукового руху в Європі й Америці ... Між іншим, українолюбці мусять вийти з того вузького й поверхового національства, котре в Європі втратило смисл після 1848 р. З цього зовсім не слідує, щоб вони мусили зректись своєї прихильності до України, до її нації або й заходів відшукати дійсні національні ознаки в історії й сучасності українського народу. Напроти, прихильність до своєї країни й народу тільки виграє, коли вона очиститься від старозаконної ненависті до чужих і освітиться світлом вселюдського спрямування до поступу. Наука ж про свою національність стане на міцний ґрунт, коли всесвітній порівнявчий метод встерегатиме дослідувачів від скорих і поверховних виводів, які робили старі націоналісти» [12]. До останніх М. Драгоманов відносить М. Костомарова як автора праці «Дві руські народності». Об'єктом критики дослідника виступають наукові погляди В. Антоновича, П. Житецького та інших українофілів, згідно з якими нація та народність мають визначатися за певними сталими й незмінними мовно-культурними або антропологічними ознаками.

Основна думка М. Драгоманова полягає у тому, що етнічна група не є стабільним утворенням, яке століттями зберігає незмінні культурні риси. Навпаки, вона постійно змінюється під зовнішніми впливами втрачаючи старі елементи й здобуваючи нові. В останній главі своєї публіцистичної праці «Чудацькі думки про українську національну справу» М. Драгоманов послідовно критикує концепцію сталих «національних святощів». За поглядами М. Драгоманова, концепція незмінних національних ознак є хибною, адже народ сам змінює ці ознаки відповідно до сьогоденних потреб. Так, наприклад, М. Драгоманов зазначає, що народний костюм виходить з ужитку, адже не відповідає сучасним гігієнічним вимогам і потребам, особливо міського населення. Так само й прекрасні козацькі пісні йдуть у минуле й поступаються місцем новітньому фольклору, який відображає реалії часу. Через свою мінливість релігія також не може служити етнічно визначальним чинником, адже «одні з наших народовців вважають за нашу народну віру православ'є, другі - унію, треті - навіть римський католицизм». Це ж стосується юліанського календаря або кириличної абетки, які, на думку М. Драгоманова, лише гальмують розвиток українців як європейського народу, бо сприяють його ізоляції. Особливу увагу М. Драгоманов приділяє мові яку він називає найяснішою національною ознакою. Однак мова, на думку дослідника, є «не пан людини, народу, а слуга його». Тому вона теж має при-

стосовуватися до новітніх потреб суспільства, змінюватися, максимально задовольняючи потреби суспільства в освіті [12, с. 112].

Доповнює уявлення про погляди М. Драгоманова на етнічність його рецензія з промовистою назвою «Науковий метод в етнографії», написана на працю галицького публіциста О. Стодольського «Етнографія Слов'янщини».

М. Драгоманов виступає проти стереотипних тверджень та апіорних висновків, таких як наприклад дикість і нижчий рівень розвитку фіно-угорських порівняно зі слов'янськими, зіпсованість одних народів зовнішніми впливами, на противагу етнічної чистоти інших тощо. Дослідник наполягає на тому, що науковий метод вимагає уникання голосливих тверджень, які часто суперечать реальним фактам, а натомість будувати висновки треба виключно на основі наукової аргументації. Заслугує на увагу скептицизм М. Драгоманова стосовно досліджень психологічних особливостей окремих народів. М. Драгоманов зазначає, що ще у середині XIX ст. у Європі панувала ідея, згідно з якою «Бог, створюючи народи, дав кожному особного духа. Який то був дух, - кождий національний мудрець писав, що хотів, - від чого виходило, що коли взяти наприклад старих, навіть досить учених кельтофілів, германофілів, славянофілів, - то кождий з них записав у спеціальні відміни своєї раси теж саме, що другі записали в свої ... , а поряд із тим записав у свої відміни як раз противні тому, що сусід записав його расі (наприклад, миролюбство, коли сусід писав його собі, а на те місце ставив заборчистість і т. д.)». Поступово європейський науковий загальний дійшов висновку, що наявність тих чи інших рис національного характеру необхідно науково доводити. До того ж, зазначає М. Драгоманов, національний характер народів ніколи не був замкненим, але навпаки відкритим до зовнішніх запозичень [13].

Таким чином, погляди М. Драгоманова на етнічність також демонструють вплив на дослідника концепції дифузійзму, яка надавала першорядної ваги запозиченням та зовнішнім впливам. При цьому базовим світоглядним принципом для М. Драгоманова залишався еволюціонізм з його принципом постійного розвитку. Слід зазначити, що погляди Михайла Драгоманова на українську етнічність та етнічні явища загалом не набули широкого поширення серед вітчизняного наукового загалу.

Значно більшу популярність мав підхід за яким кожна нація або народність становить споконвічну індивідуальність, наділену особливими мовними, антропологічними, культурними ознаками. Саме такий підхід зустрічаємо у відомого українського філолога К. Михальчука: «Кожна народність або національність, у вузькому сенсі цього слова, є вищою формою розвитку племінних типів людства - це свого роду похідна культурна раса, яка являє собою органічне сполучення в одному цілому різноманітних інколи племінних властивостей людської природи, які утворюють з певної групи населення ту чи іншу суспільно-етнічну індивідуальність, яка

відрізняється від інших таких індивідуальностей сукупністю властивих їй одній особливостей фізичної природи, мови, характеру, темпераменту, побуту, понять, звичаїв й різноманітних витворів її розумової, моральної й практичної творчості» [14]. Сам К. Михальчук вважав визначальною рисою «суспільно-етнічної індивідуальності» насамперед мову.

Аналогічних поглядів дотримувалися й інші дослідники, які зверталися до теоретичних питань етнічності на початку ХХ ст. Так, наприклад, С. Шелухин в одній зі своїх науково-публіцистичних робіт проаналізував характеристики, які утворюють етнос (народність). Він зазначає, що народності характеризуються насамперед антропологічними прикметами, які відрізняють їх одна від одної. До цих прикмет він відносить особливості анатомічного та психічного (інервація) складу населення. Мовні особливості народностей займають другорядне місце, однак насправді саме мова є головною етновизначальною характеристикою групи, без якої народність «калічиться духовно». «Питання про мову для народності - це те ж саме, що питання про душу, життя, честь і моральну гідність окремої людини. Через те, що мова народності - це найочевидніший і найяскравіший вираз її й свідок існування й гідності» - робить висновок дослідник [15].

Інший погляд на природу етнічності сформульований у працях Федора Вовка, безумовно однієї з найбільш значущих постатей в українській етнології кінця ХІХ - початку ХХ ст. Його численні праці з фізичної антропології, матеріальної культури та обрядовості українського народу відкрили нову сторінку у розвитку української науки. Багато з цих праць і досі залишаються актуальними. Так, на думку О. Таран, робота Ф. Вовка «Антропологічні особливості українського народу» є головною заслугою Ф. Вовка перед українською етнологією, «це його дослідження - перша та в окремих випадках неперевершена робота з українського народознавства» [16]. Для розкриття теми нашого дослідження доробок Ф. Вовка має особливе значення, адже серед усіх українських учених досліджуваного періоду він найтісніше співробітничав з дослідницьким середовищем Західної Європи. На сьогоднішній день з'ясовано, що Ф. Вовк не тільки застосовував зарубіжні дослідницькі методики, але й сам впливав на їх удосконалення.

Список використаних джерел

1. Пыпин А. Н. Как понимать этнографию? (посвящается «Дню») //Этнографическое обозрение. 1994. №4. С. 98.
2. Костомаров Н. Две русские народности // Основа. СПб., 1861. № 3. С. 33-80.
3. Нагірняк О. Нариси з історії українознавства у Надніпрянській Україні (остання чверть ХІХ ст. - 1917 р.). К., 2007. 652 с.
4. Ульяновський В.І. Син України (Володимир Антонович: громадянин, вчений, людина) //Антонович В.Б. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. К.: Либідь, 1995. С. 14.
5. Кіян О. І. Історіографічні студії В. Б. Антоновича // Проблеми історії України ХІХ - початку ХХ ст. 2006. № 11. С. 64-84.
6. Баженов Л. Володимир Антонович - один із фундаторів української наукової історичної регіоналістики (до 100-річчя із дня смерті визначного вченого) // Регіональна історія України: 36. наук. праць. 2008. Вип. 2. С. 215-222.
7. Білодід В. Демократична нація. В. Антонович про провідну етнонаціональну ідею українців // Проблеми теорії ментальності. К.: Наук. думка, 2006. С. 350-369.
8. Антонович В. Б. Про козацькі часи на Україні К.: Дніпро, 1991. 208 с.
9. Антонович В. Б. Три національні типи народні. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. К.: Либідь, 1995. С. 90-101.
10. Антонович В. Б. Н. И. Костомаров как историк // Киевская старина. 1885. Кн. 5. С. XXVII - XXXIV.
11. Старосольський В.Й. Теорія нації. Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1998. 153с.
12. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу Друкарня Партії українських соціалістів-революціонерів, 1915. 124 с.
13. Драгоманов М. Науковий метод в етнографії //Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність та письменство Т.ІІІ. /Укл.М.Павлик. Львів:Наукове товариство імені Шевченка, 1906. С. 121-122.
14. Михальчук К. Что такое малорусская (южнорусская) речь? //Киевская старина. 1899. Т.66. №8. Отд. 1. С. 181.
15. Шелухин С. Значення рідної мови для народності й творчості. К.: Вид -во «Український учитель», 1911. С. 1-2.
16. Таран О. Федір Вовк – про місце в історії української антропології //Народна творчість та етнографія. № 2. 2007. С. 8.

Colloquium-journal №12(64), 2020

Część 3

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydrukowano w «Chocimska 24, 00-001 Warszawa, Poland»

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>